

УДК 378.1:179.9
DOI 10.32342/2522-4115-2018-16-40

П.П. САВЧУК,

доктор технічних наук, професор, ректор Луцького національного технічного університету

Л.М. ПОТАПЮК,

кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри комп'ютерних технологій та професійної освіти Луцького національного технічного університету

ПРОФЕСІЙНЕ СТАНОВЛЕННЯ СТУДЕНТІВ ТЕХНІЧНОГО УНІВЕРСИТЕТУ ШЛЯХОМ ПОШИРЕННЯ АКАДЕМІЧНОЇ ДОБРОЧЕСНОСТІ

У статті досліджено проблему академічної доброчесності, яка є основною складовою професійного становлення студентів. З'ясовано рівень інформування студентів щодо проблеми академічної доброчесності. Визначено їхню готовність до змін в академічному середовищі. виявлено значення моральних стандартів для вітчизняної освітньої спільноти. Зазначено, що створення системи боротьби з академічною нечесністю є запорукою ефективного функціонування всієї української системи вищої освіти.

Ключові слова: професійне становлення, студенти, академічна доброчесність, академічна недоброчесність, академічна спільнота, академічна культура, моральні цінності, етичний кодекс.

Постановка проблеми. Вдосконалення системи державного управління вищою освітою ґрунтується на розробці комплексного підходу до розвитку всіх його складових з урахуванням поставленої мети – євроінтеграції в управлінні вищою освітою [4, с. 7]. Один із істотних моментів моделювання системи державного управління вищою освітою пов'язаний зі встановленням академічної доброчесності в українських закладах вищої освіти та освітньому середовищі. Визначення власних моральних стандартів, їх зіставлення з кращими взірцями академічної культури, втілення в життя у всіх напрямках роботи є виявом прагнення вітчизняної освітньої спільноти взяти на себе відповідальність у захисті базових етичних цінностей, забезпеченні якості й належних результатів навчання. Отже, особливо актуальною стає проблема професійного становлення студентів через поширення доброчесності та її вплив на побудову автономії академічного простору.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблема академічної чесності знайшла відображення у наукових доробках як зарубіжних, так і вітчизняних авторів. Зокрема моральна парадигма наукової діяльності привернула увагу Р. Мертона; осмислення проблеми професіоналізації в науково-освітній діяльності наприкінці 80-х рр. минулого століття здійснені Е. Ебботом і Б. Кларком. Проблема студентського плагіату у вищій освіті в Європі та за її межами розкриває у своїх працях І. Глендіннінг. Правові аспекти корупції в освіті стали предметом дослідження багатьох учених (В. Гаращук, В. Джонсон, О. Кальман, Б. Новак, П. Панченко, В. Стретович та ін.). Численні вітчизняні публікації (М. Гриньова, О. Жорнова, Ю. Калиновський, Ю. Меншикова, Л. Рижак, В. Ромакін, Я. Салдак, О. Цокур, Т. Ярошенко та ін.) розкривають загальні проблеми академічної чесності у закладах вищої освіти України і водночас ознайомлюють із досвідом США.

Колективна монографія «Академічна чесність як основа сталого розвитку університету» [1] є першою ґрунтовною працею в Україні, яка присвячена проблемам плагіату та академічній чесності в українському академічному середовищі.

Незважаючи на значну кількість наукових праць, які безпосередньо чи опосередковано стосуються проблеми академічної чесності, в українських ЗВО недостатньо уваги приділяється академічній порядності студента, що орієнтує його на якісне навчання, адекватну оцінку щодо рівня здобутих знань та перетворення його з об'єкта на суб'єкт навчання. Відсутністю фундаментальних досліджень, які синтезовано відображали б різнобічну діяльність академічного співтовариства щодо професійного становлення студентів, зумовлений вибір теми нашого дослідження.

Метою статті є обґрунтування теоретичних положень формування академічної культури та визначення основних шляхів поширення академічної доброчесності в процесі професійного становлення студентів в академічному середовищі.

Виклад основного матеріалу. Останні роки українська наукова та освітня спільнота все більше звертається до питань академічної доброчесності та впровадження міжнародних академічних стандартів. Міжнародне прагнення до нового виміру академічної культури, утвердження цінностей, норм, традицій, практик та намірів є актуальними і цілком поділяються українською академічною спільнотою, оскільки в умовах нашого суспільства корупція, самоорганізація академічного середовища на хибних моральних засадах, масова девіантна поведінка учасників цієї сфери отримують постійні імпульси для розвитку через різкі зміни, невизначеність соціальних ідеалів, професійних норм, суттєвої втрати керованості суспільством, дисбалансу в діях державних інститутів управління, слабкості громадянського суспільства.

Метою Проекту сприяння академічній доброчесності в Україні (SAIUP), який впроваджений Американським радами з освіти за участі Міністерства освіти і науки України та за підтримки Посольства США [5], є поширення цінностей і практики доброчесних відносин в академічному співтоваристві та зміна сприйняття поняття академічної доброчесності й поведінки закладів вищої освіти. Проектом передбачено такі основні напрями діяльності, як просвітницька кампанія, практичний навчальний курс, поширення міжнародних практик в українських ЗВО, робота над нормативною базою, регулятивними механізмами. Заклади вищої освіти, які беруть участь у зазначеному проекті, скоординовано взаємодіють з українськими та американськими партнерами на усіх етапах чотирирічного проекту та в усіх його структурних компонентах.

Оскільки українські студенти не мають стандарту академічної поведінки, до якого вони могли б звернутися, вважаємо, що діяльність кожного академічного співтовариства має бути побудована на певному комплексі цінностей, який зможе об'єднати різних осіб в одну команду і надасть значущості їхній спільній діяльності. Академічна чесність у цій ситуації суттєво впливає на формування спільних підходів до організації праці, визначення посадових компетенцій та довіри, процедур прийняття рішень, сприйняття та розв'язання конфліктів тощо [2, с. 262–263].

Луцький національний технічний університет є одним з десяти українських університетів, який із самого початку залучений цього до Проекту SAIUP. У рамках проекту на всеукраїнському та університетських рівнях у Луцькому НТУ для всіх учасників академічного співтовариства систематично проводяться різноманітні заходи, експериментальні дослідження, спрямовані на поширення культури академічної доброчесності.

Зокрема з метою впровадження цінностей і практики доброчесних відносин в академічній спільноті серед студентів I–IV курсів різних факультетів проведено експериментальне дослідження, яке дало можливість ознайомитися з рівнем інформування респондентів щодо проблеми академічної доброчесності, визначити свою готовність до змін, виявити основні шляхи її поширення. До експерименту було залучено 209 респондентів. Для повного збору інформації, виконання завдань дослідження були розроблені анкети «Шляхи поширення академічної доброчесності» та «Дотримання принципів доброчесності як запорука успіху в соціально-професійному становленні студентів».

На першому етапі ми провели спостереження за студентами Луцького НТУ, оскільки в період навчання у вишій молоді не лише здобуває певні знання, а й опановує різні моде-

лі поведінки під час спілкування, розширює свій світогляд, коло спілкування, опановує певні норми і правила, вчиться дотримуватися або порушувати їх. Тому дотримання принципів доброчесності в університеті є запорукою успіху у формуванні інтелектуальної еліти, правової культури та розвитку науки загалом.

Під час спостереження ми виявили, що ставлення студентів до навчання кардинально відрізняється. Воно варіюється: від чесного і сумлінного, зацікавленості та бажання здобути міцні знання до байдужості, відсутності інтересу та відмови займатися будь-якою науковою роботою. Студенти часто пропускають заняття (як лекційні, так і практичні), не соромляться списувати; виготовлення шпаргалок стало для них буденною справою.

На другому етапі серед студентів різних факультетів було проведено опитування «Шляхи поширення академічної доброчесності». Анкета містила два відкритих питання. У першому необхідно було назвати п'ять-сім доброчесностей, які, на думку студентів, мають бути основними складовими Кодексу честі Луцького НТУ. Проаналізувавши результати, ми побачили, що 70% студентів поняття «чесність» вважають найнеобхіднішим серед інших доброчесностей. Наступними респонденти виділили «прозорість» (7%), «справедливість» (6%), «відповідальність» (5%), «вміння захистити власну думку» (5%), «сумлінність» (4%) та «відмову від хабарів» (3%) –рис. 1.

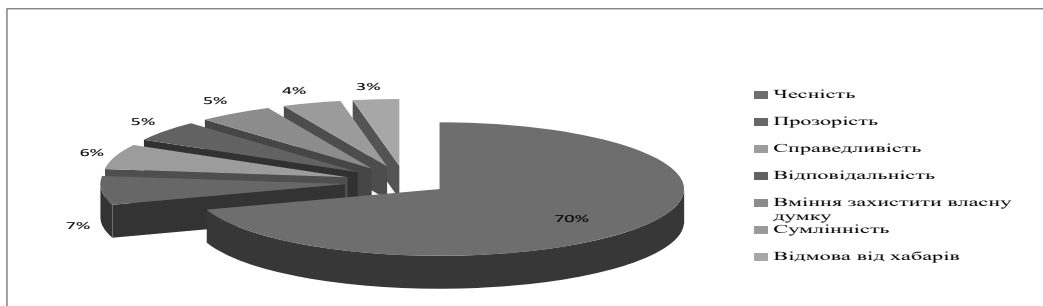

Рис. 1. Основні доброчесності в університетському Кодексі честі

Вважаємо, що такі результати спостереження підтверджують думку про прагнення студентів щодо чесного, відкритого навчання, де головними пріоритетами виступають розуміння, взаємоповага і взаєморозуміння між усіма учасниками академічної спільноти.

У другому питанні анкетування пропонувалося назвати перші кроки, які будуть здійснювати студенти з метою сприяння академічній доброчесності. Результати дали можливість виявити певну послідовність у діях респондентів. Так, на першому місці у них «відмова від списування», далі – «відсутність плагіату» та «відсутність хабарів». «Проведення заходів щодо сприяння поширенню академічної доброчесності» респонденти поставили на четверту сходинку. На п'ятому місці – «контроль за дотриманням академічної доброчесності, встановлення відповідальності за порушення», на шостому – «стимулювання до навчання» (рис. 2).

Рис. 2. Кроки сприяння академічній доброчесності

Отже, респонденти готові й прагнуть до змін, адже основною метою вищої освіти є професійне становлення студента як найвищої цінності (розвиток його розумових, фізичних здібностей, талантів; формування особистості з високими моральними якостями, здатної до свідомого суспільного вибору, захисту власних інтересів; підвищення освітнього рівня країни та забезпечення суспільства кваліфікованими фахівцями і т. д.).

На третьому етапі ми провели анкетування «Дотримання принципів доброчесності як запорука успіху професійного становлення студентів», у якому взяли участь студенти факультетів комп'ютерних наук та інформаційних технологій (61,5%), бізнесу (13,8%), машинобудівельного (10,1%), екології та приладо-енергетичних систем (6,4%), обліку та фінансів (6,4%), будівництва та дизайну (2,8%), технологічного (1,8%). З метою визначення ступеня їх обізнаності з поняттям «академічна доброчесність» на рис. 3 подаємо результат їхніх відповідей.

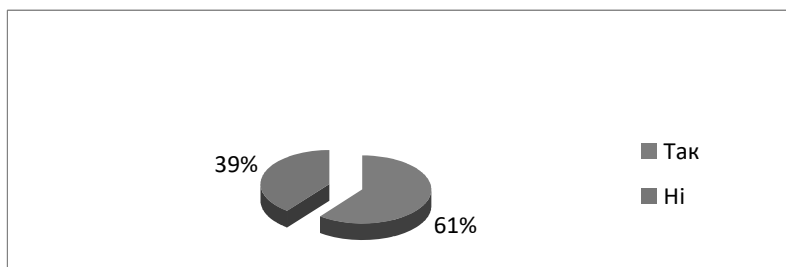

Рис. 3. Ступінь обізнаності студентів із поняттям «академічна доброчесність»

Виявлений результат вказує на брак просвітницької, інформаційної роботи з означеної тематики, недостатню кількість проведених в університеті заходів, які сприяють поширенню академічної доброчесності. А отже, поширення засад чесності, порядності, довіри, взаємоповаги між усіма її учасниками дасть можливість показати, що саме формування «здорової» академічної культури може забезпечити їхнє успішне професійне становлення.

На питання «Чи відомо Вам про Проект сприяння академічній доброчесності в Україні?» значний відсоток респондентів (64%) зазначили, що нічого не знають про цей проект, 35,8% студентів чули про нього і навіть дехто вже брав участь в окремих заходах, які проводились в університеті (рис. 4).

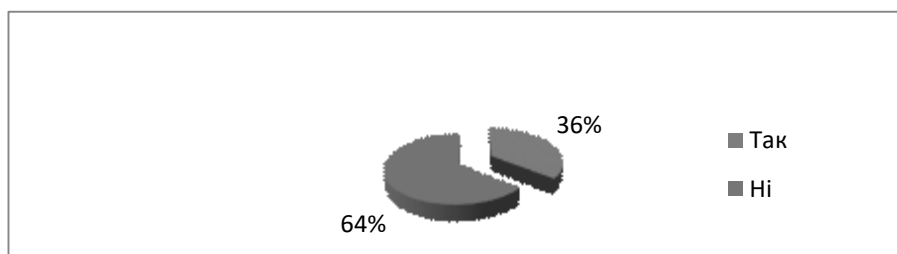

Рис. 4. Ступінь обізнаності студентів з Проектом сприяння академічній доброчесності в Україні (SAIUP)

Вважаємо, що у цьому контексті надзвичайно важливо приділити більше уваги ознайомленню студентів із проектом, залучивши їх до різноманітних заходів, які проводяться у Луцькому НТУ (семінар-презентація книги «Академічна чесність як основа сталого розвитку університету», інформаційно-просвітницький захід для студентів ЗВО м. Луцька «Щеплення від плагіату», тренінг-марафон SAIUP та ACTIVE CITIZENS для викладачів і студентів, конкурси на кращий «СТІКЕР доброчесності» та есе «Мої кроки до академічної доброчесності», участь викладачів у семінарі-тренінгу з впровадження у навчальний процес курсу «Основи академічного письма» та ін.).

Щоб показати студентам важливість науки і роль знань у забезпеченні авторитету в суспільстві та перспективи у майбутньому, їм запропонували відповісти на питання «Чи мо-

тивованій Ваш вступ до ЗВО на отримання професійних знань?». Аналіз результатів показав, що вступ 80,7% опитаних мотивований на отримання професійних знань. Однак для 9,3% основною мотивацією є отримання диплома, а не знань [3, с. 26] (рис. 5). У цьому випадку ЗВО для цих студентів виступає «принтером» для видачі потрібних документів.

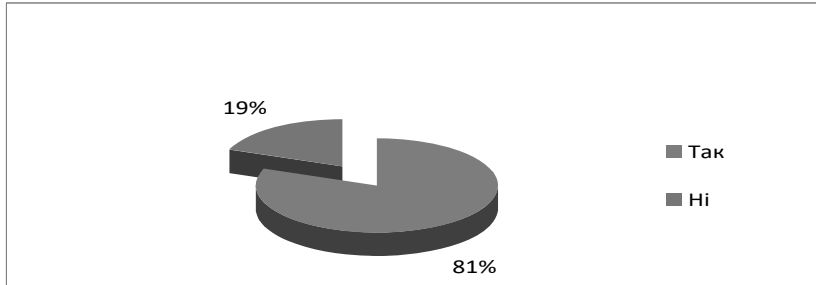

Рис. 5. Мотивація студентів до вступу для здобуття професійних знань

Обнадійливим є те, що 79,8% респондентів планують працювати за отриманою спеціальністю і прагнуть відповідати очікуванням роботодавців. Тому з упевненістю можемо констатувати, що переважна більшість студентів свідомо обрала свій шлях і в майбутньому прагне досягти успіхів у своїй галузі.

У процесі навчання студенти не лише спостерігають за ситуаціями, а й створюють власну модель поведінки. Моральні норми, які вони формують, є запорукою розвитку та вдосконалення соціальної спільноти. Нехтування принципами академічної чесності може призвести до «загибелі» університету як соціальної інституції. Так, студенти не вважають за потрібне відраховувати з університету тих, хто порушує правила академічної доброчесності (рис. 6).

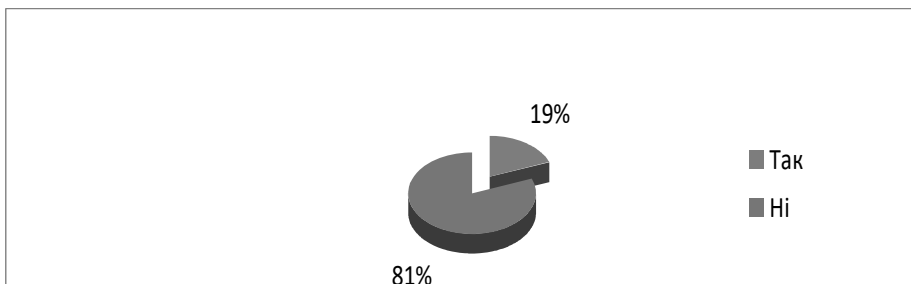

Рис. 6. Думка респондентів щодо того, чи варто відраховувати студентів, які порушують правила академічної доброчесності, з університету

Головною причиною такого явища, на нашу думку, є хибне уявлення студентів про важливість дотримання правил академічної поведінки. Засвоєння академічної культури студентами є проблемою, яка стосується усіх учасників академічного середовища, й вони мають якомога швидше зрозуміти її складність і масштаб: академічна доброчесність є національною потребою, тому університетська спільнота має якомога швидше «очиститися» від різноманітних проявів недоброчесності.

В інших країнах для боротьби з академічною недоброчесністю студенти складають присягу щодо дотримання правил академічної поведінки та сприяння подоланню недоброчесностей. Як не прикро, але у нашому дослідженні таке питання отримало підтримку лише у 33% студентів, а значна більшість (67%) виступила проти виголошення Обітниць честі (рис. 7).

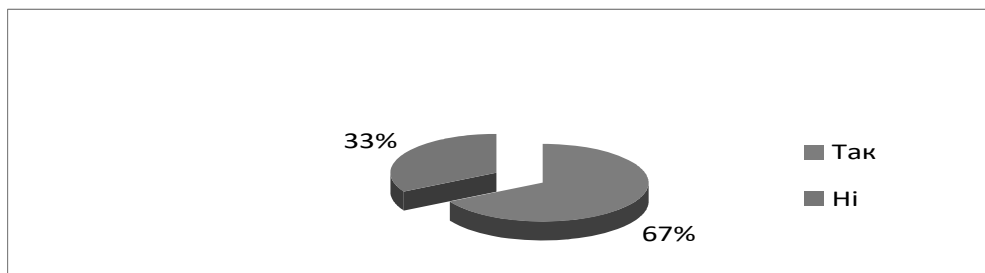

Рис. 7. Думка студентів щодо виголошування Обітниці честі під час вступу до ЗВО

На нашу думку, присяга спрямована на прагнення учасників академічної спільноти замислитися над цінностями та пріоритетами академічної чесності, а наша молодь ще не зовсім усвідомлює її значення. Тому потрібно сформуувати у неї високі моральні цінності, забезпечити повну поінформованість про правила академічної моралі, навчитися правильно їх осмислювати, формувати стійку систему особистісних принципів, забезпечити систематизованими знаннями про моральні цінності в майбутній діяльності, сформувати звичку керуватися духовним вибором у повсякденному житті.

У цьому контексті позитивним, на нашу думку, є залучення до просвітницької роботи представників роботодавців, які таким чином зможуть донести до студентів свої вимоги (висока кваліфікація, якість знань, дотримання принципів чесності), адже зазвичай роботодавці навіть не звертають увагу на наявність у студентів професійних знань, вимагаючи лише наявність диплому про вищу освіту. Такий підхід мотивує молодь: у неї міцніють мотиви, пов'язані з майбутньою професією, з'являється до неї інтерес та позитивне ставлення, прагнення удосконалити кваліфікацію; підвищується рівень домагань щодо успішнішого вирішення складних навчальних завдань; з'являється прагнення добросовісно виконувати обов'язки; посилюється відчуття відповідальності за прийняті рішення; громадські мотиви починають домінувати над особистісними; моральне задоволення від виконаних завдань розвиває почуття власної гідності, формує самоповагу, віру у власні сили. Усі ці риси і показники професійної спрямованості виступають показниками рівня розвитку і сформованості молоді.

Висновки і перспективи подальших досліджень. Таким чином, з'ясовано рівень інформування студентів щодо проблеми академічної доброчесності. Визначено їхню готовність до змін в академічному середовищі. Доведено, що поширення засад чесності, порядності, довіри, взаємоповаги між усіма учасниками академічного процесу дасть можливість забезпечити успішне професійне становлення студента. Основними шляхами поширення академічної чесності та впровадження її в повсякденне життя ЗВО визначено: популяризацію інформаційно-просвітницької, роз'яснювальної роботи; створення нових етичних кодексів, конкретних програм забезпечення академічної доброчесності; формування у студентів стійкої системи особистісних принципів; забезпечення респондентів систематизованими знаннями про моральні цінності у майбутній професійній діяльності.

Подальших досліджень потребує детальний аналіз проблеми студентського плагіату.

Список використаних джерел

1. Академічна чесність як основа сталого розвитку університету: монографія / Міжнарод. благод. Фонд «Міжнарод. фонд. дослідж. освіт. політики»; за заг. ред. Т.В. Фінікова, А.Є. Артюхова. – Київ: Таксон, 2016. – 234 с.
2. Рей М. Академічна корупція в Україні / М. Рей // *Прозорість і корупція в системі вищої освіти України*. – Київ: Таксон, 2003. – С. 261–267.
3. Ромакін В.В. Академічна чесність у вищій освіті / В.В. Ромакін // *Наукові праці Черноморського державного університету імені Петра Могили. Педагогіка*. – 2002. – Вип. 7, т. 20. – С. 23–28.
4. Сікорська І.М. Удосконалення державного управління вищою освітою в контексті європейської інтеграції: автореф. дис. ... канд. з держ. упр.: спец. 25.00.02 «Механізми державного управління» / І.М. Сікорська. – Донецьк, 2006. – 27 с.

5. Що таке академічна доброчесність? Блог Романа Радейка [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.aphd.ua/shcho-take-akademichna-dobrochesnist>

References

1. Finikova, T.V. & Artiukhova, A.Ye. (2016). *Akademichna chesnist yak osnova staloho rozvytku universytetu* [Academic honesty as basis of steady development of university]. Kyiv, Takson Publ., 234 p. (In Ukrainian).
2. Rei, M. (2003). *Akademichna koruptsiia v Ukraini. Prozorist i koruptsiia v systemi vyshchoi osvity Ukrainy* [An academic corruption is in Ukraine. Transparency and corruption are in the system of higher education of Ukraine]. Kyiv, Takson Publ., pp. 261-267. (In Ukrainian).
3. Romakin, V.V. (2002). *Akademichna chesnist u vyshchii osviti* [Academic honesty is in higher education]. *Naukovi pratsi Chornomorskoho derzhavnoho universytetu imeni Petra Mohyly. Pedagogika* [Scientific works of the black Sea state university of the name of Petro Mohyla. Pedagogika], issue 7, vol. 20, pp. 23-28. (In Ukrainian).
4. Sikorska, I.M. (2006). *Udoskonalennia derzhavnoho upravlinnia vyshchoiu osvitoiu v konteksti evropeiskoi intehratsii. Avtoref. dis. kand. nauk z derzh. urav.* [An improvement of state administration higher education is in the context of European integration. Abstract of cand. state admin. sci. diss.]. Donetsk, 27 p. (In Ukrainian).
5. *Shcho take akademichna dobrochesnist? Bloh Romana Radeika.* [That such academic respectability?]. Available at: <http://www.aphd.ua/shcho-take-akademichna-dobrochesnist> (in Ukrainian).

В статье исследована проблема академической добропорядочности, которая является основной составляющей профессионального становления студентов. Определён уровень их информирования о проблеме академической добропорядочности. Определена готовность к изменениям в академической среде.

Выявлено значение моральных стандартов для отечественного образовательного сообщества. Отмечено, что создание системы борьбы с академической недоброчностью является залогом эффективного функционирования всей украинской системы высшего образования.

Ключевые слова: профессиональное становление, студенты, академическая добропорядочность, академическая недобропорядочность, академическое сообщество, академическая культура, моральные ценности, этический кодекс.

The article deals with the problem of academic integrity, which is the main component of the professional formation of students. The level of informing students about the problem of academic integrity and their readiness for changes in the academic environment are determined.

The significance of moral standards for the domestic educational community is revealed. It is noted that the creation of a system to struggle against academic dishonesty in the university environment is a guarantee of the effective functioning of the entire Ukrainian higher education system.

Key words: professional formation, students, academic integrity, academic dishonesty, academic community, academic culture, moral values, ethical code.

Одержано 03.10.2018.